

PREMA NOVOM UOBLIČAVANJU PREVENTIVNOG SUSTAVA. DUHOVNOST – ODGOJ – DRUŠTVENOST*

FRANCESCO CASELLA

Università Pontificia Salesiana
Piazza Ateneo Salesiano 1, 00139 Roma, Italija

Primljeno:
24. 5. 2005.

Izvorni
znanstveni rad

UDK 371.4
Bosco, G.

Sažetak

Autor prikazuje don Boscov odgojni sustav s posebnim osvrtom na duhovnost, odgoj i društvenost. Odmah na početku podsjeća na temeljna obilježja don Boscova odgojnog prijedloga, u kojemu uočava postupno prilagođavanje, uređivanje i animiranje uz uključivanje najbližih suradnika, poglavito prvih salezijanaca redovnika. Don Boscovo odgojno razmišljanje i djelovanje trajno prate pedagoška i društvena dimenzija. Temeljno središte njegovoga preventivnog sustava su pastoralna ljubav, razum, vjera i ljubaznost. Vjernost preventivnom sustavu promiče se solidarnošću s mladima i preventivnim djelovanjem, pri čemu posebno mjesto ima nerazdvojiva povezanost duhovnosti i odgoja. Poslije don Boscove smrti, pedagoška i duhovna programatska perspektiva utvrđuje se s većim intenzitetom unutar Salezijanske družbe, dok se društvena perspektiva više izražava u vanjskim okruženjima. I u jednom i u drugom slučaju naglašava se važnost odgojitelja kao osobe koja je prisutna onda kad je mladi trebaju.

Ključne riječi: Don Boscov preventivni odgojni sustav

Želi li se pažljivo razmišljati o *preventivnom sustavu*, ne može se ne uputiti na don Boscove tekstove (većinom objavljene u kritičkom izdanju) i na brojne rasprave i studije koje su objavljene o tom predmetu. U ovom prilogu svoju ćemo pozornost usmjeriti na »preventivni sustav« u odnosu na duhovnost, odgoj i društvenost.

1. DON BOSCOV ODGOJNI PRIJEDLOG

Don Boscov odgojni prijedlog, mnogo prije spisa *Preventivni sustav u odgoju mladeži* (1877)¹, razvio se desetljećima prije toga sa svojim asistencijskim, pedagoškim i društvenim obilježjima, uz pomoć njego-

va razmišljanja i odgojne prakse s mladima. Doista, »stranice iz 1877. valja usko povezati uz društveno usmjerenje koje im je prethodilo i koje im je slijedilo«².

Prvi susreti s mladima u Torinu, Oratoriju, sirotištu, don Boscova publicistička

* Naslov izvornika: *Verso una nuova configurazione del sistema preventivo. Spiritualità – Educazione – Socialità*, u: »Itinerarium« 13(2005)29, 251-272.

¹ G. BOSCO, *Il sistema preventivo nella educazione della gioventù* (Uvod i kritički tekst priredio Pietro Braido), u: »Ricerche Storiche Salesiane« 4(1985), 171-321.

² P. BRAIDO, *Don Bosco prete dei giovani nel secolo dell'libertà*, sv. 2, LAS, Roma, 2003, str. 338. Za daljnje podatke o preventivnom sustavu kao odgovoru na društvena pitanja odgoja i o prvim odjecima na nj, usp. str. 335-349. istoga sveska.

djelatnost, pravilnici za unutarnje i vanjske đake, povijesne crtice o prvim oratorijima i o Družbi, biografije mladića (Dominik Savio, Mihovil Magone, Franjo Besucco, Valentin), naputci ravnateljima pojedinih ustanova svi zajedno predstavljaju postupne etape don Boscova pedagoškog razmišljanja.³ Značajno je ono što don Bosco piše 1862. u *Povijesnim bilješkama o Oratoriju sv. Franje Saleskoga*:

»Kako bi se upoznali rezultati koje su postigle te škole, oratoriji i kuća Oratorija sv. Franje Saleskoga, pitomce valja podijeliti u tri kategorije: mangupi, lakoumnici, dobri. Dobri se postojani i čudesno napreduju u dobru. Lakoumnike, tj. one koji su naviknuti skitati se i malo raditi, uspijeva se privesti dobrom uspjehu umješnošću, asistencijom, poučavanjem i zaposlenjem. Mangupi zahtijevaju mnogo posla: ako se uspijeva postići da malo zavole posao, većinom su spašeni. Spomenutim sredstvima moglo se postići neke rezultate, koje se može ovako izreći: 1. ne postaju gori; 2. mnogi se opamete i pošteno zarađuju svoj kruh; 3. i oni koji su pod budnom paskom izgledali neosjetljivi, s vremenom postaju, ako ne potpuno, onda barem djelomično, popustljivi. Prepušta se vremenu kako bi mogli iskoristiti dobra načela nakon što su upoznali kako ih valja prakticirati.«⁴

Kako se don Boscovo odgojno djelovanje malo-pomalo širilo, tako ga je on sve više trebao prilagođavati, uređivati i animirati. Utemeljenje Salezijanske družbe navelo je prve redovnike salezijance, koje je don Bosco odgojio i oblikovao, da zajedno s njim budu protagonisti u odgojnom djelovanju i pomaganju međusobnom podjelom života i rada, slušanjem i savjetovanjem. Uključivanje u djelovanje i

razmišljanje povećava se širenjem broja suradnika, ustanova i posljedičnim umnažanjem susreta, rasprava i odluka na sastancima na kojima su se donosile odluke ili su bili organizirani radi savjetovanja. Iz svega proizlazi kako je postupna obrada iskustava i formula koje su bile njihov odsjaj istovremeno i osobna i institucionalna, i pojedinačna i zajedničarska⁵. Upravo toj »povijesno-životnoj« predaji pripadaju spisi koje don Bosco nije izravno pripremio, ali ih je on htio ili nadahnuo u skladu sa zajedničkim iskustvom, kao što je npr. *Pismo iz Rima 10. svibnja 1884.*⁶

Važno je uočiti da se don Boscova pedagoška nakana konkretno primjenjivala u raznim situacijama koje su tražile razne metodologije u skladu s raznolikim inicijativama, a to su bili: oratorij, udruženje, pučka kultura, sirotište, crkveno sjemenište, đачki dom, zajednica redovnika odgojitelja. Temelj sveukupne te stvarnosti je postojana briga za asistencijsku, društvenu i »političku« dimenziju. Sve je to već postojalo u prvih trideset godina don Boscove djelatnosti, ali don Bosco to posebno naglašava u spisima i u riječima sedamde-

³ P. BRAIDO (ur.), *Don Bosco educatore. Scritti e testimonianze*, LAS, Roma, 1997, str. 6.

⁴ G. BOSCO, *Cenni storici intorno all'Oratorio di S. Francesco di Sales*, u: P. BRAIDO (ur.), *Don Bosco educatore*, str. 148-149.

⁵ P. BRAIDO (ur.), *Don Bosco educatore*, str. 8-9; F. CASELLA, *Alla scuola di don Bosco. Esperienza, osservazione, sperimentazione, condivisione*, u: »Itinerarium« 11(2003)25, 181-189.

⁶ Za kritičko izdanje *Pisma iz Rima*, usp. P. BRAIDO (ur.), *Don Bosco educatore*, str. 344-390; ISTI, *La Lettera di Don Bosco da Roma del 10 maggio 1884*, u: »Ricerche Storiche Salesiane« 3(1984), 295-374. Usp. također: F. CASELLA, *La Lettera di Don Bosco da Roma (10 maggio 1884). È ancora valida? Un invito alla lettura e all'approfondimento*, u: »Itinerarium« 11(2003)24, 135-142; G. RUTA (ur.), *Una lettera di Don Bosco in due versioni (Roma, 10 maggio 1884)*, u: »Itinerarium« 11(2003)24, 159-174.

setih i osamdesetih godina, a napose nakon što je 1877. ustanovljen *Salezijanski vjesnik*⁷. Godine 1883. govorio je suradnicima u Torinu:

»Nastojte oko dobrog odgoja mladeži, napose one najsiromašnije i napuštene, koja je najbrojnija, i lako ćete uspjeti proslaviti Boga, učiniti dobro vjeri i spasiti mnoge duše te djelotvorno surađivati u obnovi, na dobrobit građanskoga društva. Razum, vjera, povijest i iskustvo pokazuju da će vjersko i građansko društvo biti dobro ili loše bude li mladež dobra ili loša.«⁸

Don Boscovo djelo i njegovu odgojnu metodu od početka poznaju i cijene oni koji su osjetljivi na pomaganje siromašnim i napuštenim mladima ne samo u Italiji nego i u Europi i u Americi.⁹ Osim stvarno otvorenih kuća, don Boscu je došlo više od tri stotine zahtjeva za utemeljenjem (svi dokumentirani u Salezijanskom središnjem arhivu)¹⁰ kojima se nije moglo udovoljiti, ali koji svjedoče o zanimanju biskupa, svećenika, upravitelja javnih dobara, laika, suradnika i dobročinitelja za odgojno djelo koje je započeo u korist »siromašnih i napuštenih« ili »ugroženih i opasnih« mladih. U jednom govoru – koji je imao odjeka i u Njemačkoj – torinski odvjetnik, borbeni katolik u Općinskom vijeću, Saverio Fino (1874-1937), koji je u Salezijanskom zavodu u Bologni govorio o temi »Zahvaljujući humanosti jednoga sveca«, može se već uočiti don Boscova veličina i njegova osjetljivost za probleme stoljeća. Evo nekoliko tvrdnji i uvjerenja:

»Don Bosco je bio pošten i neumoran radnik u stoljeću rukotvorina, kao

⁷ Usp. P. BRAIDO (ur.), *Don Bosco educatore*, str. 6-7.

⁸ »Bollettino Salesiano« 7(1883), str. 104.

⁹ Usp. P. BRAIDO, »*Poveri e abbandonati, pericolanti e pericolosi: pedagogia, assistenza, socialità nell'«esperienza preventiva» di don Bosco*, u: »Annali di Storia dell'educazione e delle Istituzioni scolastiche« 3(1996), 186-203; Y. LE CARRÉRES, *Les salésiens de Don Bosco à Dinan 1891-1903. Une oeuvre naissante brisée par le Sénat*, LAS, Roma 1990; F. BODRATO, *Epistolario. Introduzione, testo critico e note a cura di Brenno Casali*, LAS, Roma 1995; L. LASAGNA, *Epistolario. Introduzione, testo critico e note a cura di Antonio Da Silva Ferriera*, sv. I: 1873-1882, LAS, Roma 1995; ISTI, *Epistolario*, sv. II: 1882-1892, LAS, Roma 1997; ISTI, *Epistolario*, sv. III: 1892-1895, LAS, Roma 1999; F. MOTTO (ur.), *Insedimenti e iniziative salesiane dopo Don Bosco. Saggi di storiografia*. Atti del 2° Convegno-Seminario di Storia dell'Opera Salesiana, Roma, 1-5 novembre 1995, LAS, Roma 1996; ISTI (ur.), *L'Opera Salesiana dal 1880 al 1922. Significatività e portata sociale*. Atti del 3° Convegno Internazionale di Storia dell'Opera Salesiana, Roma, 31 ottobre – 5 novembre 2000, LAS, Roma 2001; ISTI (ur.), *Parma e Don Carlo Maria Baratta Salesiano*, Atti del Convegno di Storia sociale e religiosa, Parma, 9, 16, 23 aprile 1999, LAS, Roma 1999; G. ROSSI, *L'istruzione professionale in Roma Capitale. Le scuole professionali dei Salesiani al Castro Pretorio (1883-1930)*, LAS, Roma 1996; S. ZIMNIAK, *Salesiani nella Mitteleuropa. Preistoria e storia della provincia Austro-Ungarica della Società di S. Francesco di Sales (1868ca-1919)*, LAS, Roma 1997; F. CASELLA, *Il Mezzogiorno d'Italia e le istituzioni educative salesiane. Richieste e Fondazioni (1879-1922)*. Fonti per lo studio, LAS, Roma 2000; A. D'ANGELO, *Educazione cattolica e ceti medi. L'Istituto Salesiano «Villa Sora» di Frascati (1900-1950)*, LAS, Roma 2000; M. ISAU SOUZA PONCIANO DOS SANTOS, *Luz e Sombras Internatos no Brasil*, Salesianos, São Paulo 2000; A. DE ANDRADE SILVA, *Os Salesianos e a educação na Bahia e em Sergippe – Brasil, 1897-1970*, LAS, Roma 2000; P. ALBERA – C. GUSMANO, *Lettere a Don Giulio Barberis durante la loro visita alle case d'America (1900-1903)*. Introduzione, testo critico e note a cura di Brenno Casali, LAS, Roma 2000; L. TRINCIA, *Per la fede, per la Patria. I salesiani e l'emigrazione italiana in Svizzera fino alla prima guerra mondiale*, LAS, Roma 2002; M. F. MELLANO, *I Salesiani nel quartiere romano del Testaccio (primo ventennio del '900)*, LAS, Roma 2002.

¹⁰ ARCHIVIO SALESIANO CENTRALE, *Fondo Don Bosco. Microschedatura e descrizione*, A. Torras (ur.), Roma 1980, str. 62-95. Za model analize usp. F. CASELLA, *Il Mezzogiorno d'Italia e le istituzioni educative salesiane*, str. 25-123.

što je bilo XIX. st., i bit će sveti zaštitnik XX. st., koje sviče između povika štrajkova, zavijanja sirena i bljeska misli u visinama [...]. Don Bosco se rađa, može se reći, s biljegom modernosti [...] dajući primjer da se zna prilagoditi modernim vremenima i da za društvene borbe želi upotrijebiti sve ono oružje koje su nova vremena nudila [...]. S pravom se možemo prisjetiti kako je po svojoj genijalnoj intuiciji polovicom XIX. st. započeo ono veliko djelo uzdizanja proleterske mase odgojem naroda, pomažući im u njihovim moralnim potrebama i formirajući svijest radnika, koje će mudrost Prvosvećenika kasnije pozdraviti imenom *kršćanska demokracija* [...]. Dok je kod nas velika industrija bila još u povojima [...], taj je čovjek već pripravljaio novim naraštajima mnoštvo obrtnika poučenih u njihovu umijeću uzdižući na ponos zanat kao zanimanje; i kad su kod nas bile poznate ustanove koje su cvale posebice u Njemačkoj, on je širio one *strukovne škole* koje su za industriju trebale pripremiti potrebni broj valjano poučenih radnika [...]. Don Bosco je dao obrtnika industriji.«¹¹

Don Bosco je zapravo među prvima i najgenijalnijim ostvarivateljima ne samo zanatskih nego i humanističkih pučkih odgojnih ustanova i škola koje su u vrijeme teških društvenih kriza omogućile kršćanski nadahnutu kulturnu formaciju mnoštva mladih. Može se reći da s don Boscom problem pomaganja mladeži koja je izložena riziku ne samo političke nego i ekonomske i društvene marginalizacije u društvu koje se mijenja, postaje aktivno djelo snažnoga misijskog naboja, kako bi pružio prikladno umijeće, zanat, kulturu i uklopio mlade u složeni svijet industrijskoga društva odnosno društva koje se razvija.¹²

Svojim mnogostrukim preventivnim djelovanjem u korist mladih don Bosco se na katoličkom području u umjerenim ili konzervativnim crkvenim i građanskim krugovima pojavljuje kao najdjelotvorniji rješavatelj problema koji se smatrao vrlo ozbiljnim. To stoga što dvije dimenzije, pedagoška i društvena, trajno prate don Boscovo razmišljanje i iskustvo. To ujedno objašnjava i kako to da je u povijesti »bilo tako različitih, ponekad gotovo anti-tetičkih naglašavanja njegova lika: društveni djelatnik, apostol radničke mladeži, promicatelj 'mladenačke svetosti'; čovjekoljubac okrenut prvenstveno prema spašavanju 'rubne', 'siromašne i napuštene', 'ugrožene i opasne' mladeži ili pak 'otac i učitelj' svih mladih bez bitnog razlikovanja ekonomske i kulturalne situacije; čovjek vrlo praktičnog i iskustvenog djelovanja ili nositelj promišljenog odgojnog, pastoralnog, duhovnog odgojnog sustava, 'preventivnog sustava'. Doista, to je don Bosco i njegova poruka s onim što kaže, djeluje, komunicira verbalno i emotivno, unutar i izvan odgojnih i školskih 'salezijskih' ustanova koje je konkretno promicao i ostvario.«¹³

¹¹ Conferenza detta dall'Avv. Saverio Fino, *Consigliere Comunale di Torino, nella Commemorazione di D. Bosco, tenutasi nell'Istituto Salesiano di Bologna*, u: »Bollettino Salesiano« 32(1908)10, 294-300; P. BRAIDO, *Poveri e abbandonati, pericolanti e pericolosi*, str. 221.

¹² G. DE ROSA, *Età Contemporanea*, Minerva Italia, Milano 1989, str. 213.

¹³ P. BRAIDO, *Poveri e abbandonati, pericolanti e pericolosi*, str. 184. Za bibliografiju o don Boscu, usp. P. STELLA, *Don Bosco nella storia della religiosità cattolica*, 3 sv., LAS, Roma 1979-1988; ISTI, *Don Bosco*, Il Mulino, Bologna 2001; F. TRANIELLO (ur.), *Don Bosco nella storia della cultura popolare*, SEI, Torino 1987; F. DESRAMAUT, *Don Bosco en son temps (1815-1888)*, SEI, Torino 1996; P. BRAIDO, *Don Bosco il prete dei giovani nel secolo delle libertà*, nav. dj.

2. TEMELJNA JEZGRA DON BOSCOVE PORUKE

Posebna crta don Boscove genijalnosti povezana je uz onu odgojnu praksu koju je on sâm nazvao *preventivni sustav*.¹⁴ Preventivni sustav na neki način predstavlja »sažetak njegove pedagoške mudrosti i tvori onu proročku poruku koju je on ostavio svojim i čitavoj Crkvi«¹⁵. Temeljno središte su pastoralna ljubav, razum, vjera i ljubaznost.

2.1. Pastoralna ljubav

Za don Bosca odgajanje uključuje poseban stav odgojitelja i skup postupaka koji su utemeljeni na uvjerenjima razuma i vjere te vode pedagoško djelovanje. U središtu njegova viđenja nalazi se *pastoralna ljubav*, koju on ovako opisuje: »Praksa ovoga sustava sva se oslanja na riječi sv. Pavla koji kaže: *Charitas benigna est, patiens est; omnia suffert, omnia spera, omnia sustinet*. Dobrobitiva je ljubav, nije razdražljiva; sve vjeruje, svemu se nada, sve podnosi.«¹⁶ Pastoralna ljubav teži tome da voli mladog čovjeka, kakvo god bilo stanje u kojemu se nalazi, kako bi ga dovela do punine čovječnosti koja se objavila u Kristu, kako bi mu dala svijest i mogućnost da kao pošten građanin živi kao dijete Božje. Juan Vecchi ovako opisuje pastoralnu ljubav:

»Pastoralna ljubav obuhvaća cjelokupno služenje Crkve čovjeku: naviještanje evanđelja, promicanje osoba, animiranje zajednice, vršenje tjelesnih i duhovnih djela milosrđa. Koncil je predlaže kao put posvećenja onima koji se namjeravaju potpuno predati poslanju Crkve: biskupima, svećenicima, redovnicima aktivnog života, angažiranim laicima.

Salezijanska pastoralna ljubav ima drugo, točnije određenje, koje ju ne sužava

nego bolje definira: to je *pedagoška ljubav*. To je ljubav koja zna stvoriti odgojni odnos: izražava se po mjeri adolescenta, siromašna adolescenta kojem treba pomoći da se otvori, da otkrije bogatstvo života, da raste. Za toga siromašnog adolescenta, katkad nedostatne odvažnosti, odgoja, riječi i mišljenja, ljubav salezijanca mora postati čitljiv znak Božje ljubavi. To je dakle

- ¹⁴ G. BOSCO, *Il sistema preventivo nella educazione della gioventù* (1877), u: P. BRAIDO (ur.), *Don Bosco educatore*, str. 205-266; ISTI, *El sistema preventivo en la educación. Memorias y ensayos*. Edición y estudio introductorio de José Manuel Pλληlez Garcia, Biblioteca Nueva, Madrid 2004. O tome usp. i: P. BRAIDO, *Il «sistema preventivo» in un decalogo per educatori*, u: »Ricerche Storiche Salesiane« 4(1985), 131-148; ISTI, *L'esperienza pedagogica di Don Bosco*, LAS, Roma 1988; ISTI, *Breve storia del «Sistema Preventivo»*, LAS, Roma 1993; ISTI, *Una formula dell'umanesimo educativo di Don Bosco: «Buon cristiano e onesto cittadino»*, u: »Ricerche Storiche Salesiane« 13(1994), 7-75; ISTI, *«Poveri e abbandonati, pericolanti e pericolosi»: pedagogia, assistenza, socialità nell'«esperienza preventiva» di don Bosco*, u: »Annali di Storia dell'educazione e delle Istituzioni scolastiche« 3(1996)3, 183-236; ISTI, *«Prevenire» ieri e oggi con Don Bosco. Il significato storico e le potenzialità permanenti del messaggio*, u: P. CAVAGLIÀ i dr. (ur.), *Donna e umanizzazione della cultura alle soglie del terzo millennio*, LAS, Roma 1998, str. 273-325; ISTI, *Prevenire non reprimere. Il sistema educativo di don Bosco*, LAS, Roma 1999; F. MOTTO, *Un sistema educativo sempre attuale*, Elle Di Ci, Leumann (To) 2000; J. M. PRELLEZZO, *Dei castighi da infliggersi nelle Case Salesiane. Una lettera circolare attribuita a Don Bosco*, u: »Ricerche Storiche Salesiane« 5(1986)5, 263-308; ISTI, *Studio e riflessione pedagogica nella Congregazione Salesiana 1874-1941. Note per la storia*, u: »Ricerche Storiche Salesiane« 7(1988)7, 35-88; ISTI, *Valdocco nell'Ottocento tra reale ed ideale (1866-1889)*. *Documenti e testimonianze*, LAS, Roma 1992; IDEM, *Sistema educativo ed esperienza oratoriana di don Bosco*, Elle Di Ci, Leumann (To) 2000.
- ¹⁵ IVAN PAVAO II, *Otac i učitelj mladeži*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb 1988, br. 8.
- ¹⁶ G. BOSCO, *Il Sistema Preventivo*, u: P. BRAIDO (ur.), *Don Bosco educatore*, str. 250.

ljubav koja zna doći do posljednjih, najskromnijih, do onih koji imaju najveće poteškoće. [...]

Pedagoška ljubav pokazuje zanos, ali i takt, dobar osjećaj, mjeru i čuvstvo. Ukratko, očinsku mudrost koja poučava kako se suočiti sa životom. Blago misli i iskustava o tom obliku ljubavi izraženo je u Konstitucijama ovim riječima: 'Pod vodstvom Marije, koja mu je bila učiteljica, don Bosco je živio u susretu s mladima prvog oratorija duhovno i odgojno iskustvo koje je nazvao 'preventivni sustav'. Za njega je taj sustav bio ljubav koja se besplatno dariva, crpeći snagu iz ljubavi Božje, koja pretječe svako stvorenje svojom providnošću, prati ga svojom prisutnošću i spašava ga darujući mu život.'¹⁷

Pastoralna ljubav, osim što zahtijeva neke stavove: osobitu naklonost prema mladima, povjerenje u mlade i očitovanu ljubav, zahtijeva i odgovarajuću praksu koja tu ljubav čini vidljivom: susret s mladim čovjekom, prihvaćanje, stvaranje ozračja bogatog čovječnošću i osobni odgojni odnos.¹⁸ Pastoralna ljubav pomaže da se naslute i hrane snage koje don Bosco sažima u tročlani izraz: »razum, vjera, ljubaznost«.

2.2. Razum

Izraz »razum« naglašava, prema autentičnom viđenju kršćanskog humanizma, vrijednost osobe, savjesti, ljudske naravi, kulture, svijeta rada, društvenog života, tj. onaj široki okvir vrednota koji je poput nužne opreme čovjeka u njegovu obiteljskom, građanskom i političkom životu.

Don Bosco je pripisivao veliku važnost ljudskim vidovima i povijesnom stanju subjekta: njegovoj slobodi, njegovoj pripravi za život i za zanimanje, za prihvaćanje građanskih odgovornosti, u ozračju ra-

dosti i velikodušnog zalaganja za bližnjega. Te je ciljeve izricao pomoću prodornih i jednostavnih riječi, kao što su »radost«, »učenje«, »pobožnost«, »mudrost«, »rad«, »čovječnost«.

Ukratko govoreći, »razum« – u koji don Bosco vjeruje kao u Božji dar i kao neodrecivi odgojiteljjev zadatak – označava vrednote dobra, kao i ciljeve koje valja postići te sredstva i načine koje valja upotrijebiti. »Razum« poziva mlade na sudjelovanje u vrednotama koje su shvatili i prihvatili. Taj pojam don Bosco definira i kao »razboritost« zbog onog nužnog prostora shvaćanja, dijaloga i nepokolebljivog strpljenja u kojemu se ostvaruje nimalo lagana primjena razumnosti.

Danas je potrebno viđenje posuvremenjene i cjelovite antropologije, slobodne od ideoloških ograničenja. Odgojitelj danas mora znati pozorno čitati znakove vremena kako bi razaznao stvarne vrednote koje privlače mlade: mir, slobodu, pravdu, zajedništvo i sudjelovanje, promicanje žene, solidarnost, razvoj, ekološke prijekne potrebe, pluralnost kulture, mir i suživot među raznim narodima, zalaganje protiv bilo kakva iskorištavanja maloljetnika i protiv novih oblika ropstva.¹⁹

2.3. Vjera

Drugi izraz, »vjera«, pokazuje da je don Boscova pedagogija konstitutivno transcendentna ukoliko je konačni odgojni cilj koji ona predlaže formacija vjernika. Cilj kojemu teži odgojno djelo je Krist, »novi čovjek«; svaki je mladi čovjek pozvan sazreti u Njemu i na njegovu sliku. Opći cilj ko-

¹⁷ J. E. VECCHI, *Salezijanska duhovnost. Osnovne teme*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb 2002, str. 119-120.

¹⁸ Usp. *Isto*, str. 122-139.

¹⁹ IVAN PAVAO DRUGI, *Otac i učitelj mladeži*, br. 10.

jemu valja težiti je izgradnja vlastite osobnosti imajući Krista kao uporište na planu mentaliteta i života. Nikada neće shvatiti don Bosca odgojitelja i njegovu pedagogiju onaj tko ne polazi od toga metodološkog načela jasne svijesti o konačnom cilju i njegovoj postojanoj prisutnosti tijekom cjelokupnog puta koji valja prijeći. Vrlo su zanimljive don Boscove riječi bivšim učenicima svećenicima, kojima ih je poticao kako bi se založili da mladima »daju smisao u životu«²⁰:

»Gospodin, koji želi da svi budemo sretni, pomoću ovih bičeva [uzrokovanih kolerom] želi da upoznamo i dragocjenost vremenitoga života. Vi, dragi moji sinovi, u svojim propovijedima nastojte često govoriti o smrti. Danas se uopće ne poštuje život. Netko izvršava samoubojstvo kako ne bi podnosio boli i nesreće; netko stavlja u opasnost život u dvoboju; netko ga rasipa u porocima; netko ga proigrava u pogibeljnim i hirovitim pothvatima, netko se njime razbacuje suočavajući se s opasnostima da bi se osvetio i dao oduška strastima. Propovijedajte dakle i podsjetite sve, da nismo gospodari svoga života. Samo Bog je njegov gospodar. Onaj tko naškodi svojim danima vrijeda Gospodina, postaje stvorenje koje se buni protiv svoga Stvoritelja. Vi koji ste nadareni pronaći ćete mnoštvo ideja, razloga i načina da to protumačite, kako biste svoje slušatelje potaknuli da ljube i poštuju život, imajući na umu da je dobro proživljen vremeniti život predznak vječnoga života.«²¹

Za don Bosca je formiran i zreo čovjek građanin koji vjeruje, koji u središte svoga života postavlja ideal novoga čovjeka kojega je proglasio Isus Krist i koji je odvažni svjedok vlastitih vjerskih uvjerenja. Nije ri-

ječ o spekulativnoj i apstraktnoj vjeri, nego o živoj vjeri, ukorijenjenoj u stvarnosti, koja se sastoji od prisustva i zajedništva, slušanja i poučljivosti milosti.

Don Bosco je običavao reći da su »stupovi odgojne zgrade« euharistija, pokora, pobožnost prema Gospi, ljubav prema Crkvi i njezinim pastirima. Njegov odgoj je »put« molitve, liturgije, sakramentalnog života, duhovnoga vodstva: za neke, odgovor na zvanje posebnoga posvećenja; za sve, perspektiva i postignuće svetosti.²²

2.4. *Ljubaznost*

Riječ je o metodologiji. Traži se svakodnevni stav koji nije jednostavna ljudska niti samo pastoralna ljubav. Ljubaznost se pretvara u nastojanje odgojitelja kao osobe koja je potpuno posvećena dobru svojih odgajnika, prisutna među njima, spremna sučeliti se sa žrtvama i poteškoćama u izvršavanju svoga poslanja. Sve to zahtijeva istinsku raspoloživost za mlade, duboku simpatiju i sposobnost za dijalog. U tom kontekstu tipičan je izričaj koji pomaže da se shvati: »Nije dovoljno samo voljeti mlade, potrebno je da oni spoznaju da ih se voli.«²³

U toj perspektivi posebno vrijedno mjesto imaju osobni odnosi. Don Bosco voli upotrebljavati izraz *povjerljivost* kako bi označio ispravan odnos između odgojitelja i mladih. Ciljni okvir koji valja postići, program, metodološke smjernice postaju konkretni i djelotvorni ako su obilježeni iskrenim *obiteljskim duhom*, tj. ako se žive u vedru, radosnu, poticajnu okruženju.

²⁰ P. BRAIDO, »Prevenire« *ieri e oggi con don Bosco*, str. 286-292.

²¹ »Bollettino Salesiano« 8(1884)8, 115-116.

²² IVAN PAVAO DRUGI, *Otac i učitelj mladeži*, br. 11.

²³ *Pismo iz Rima, 10 svibnja 1884*, u: P. BRAIDO (ur.), *Don Bosco educatore*, str. 381.

U vezi s time valja se barem prisjetiti širokog prostora i dostojanstva koje don Bosco daje rekreaciji, sportu, glazbi, kazalištu, dvorištu. Tamo, u spontanosti i radosti odnosa, mudri odgojitelj pronalazi načine za posredovanje, koji su toliko lagani u izričajima, koliko djelotvorni zbog neprekidnosti i zbog ozračja prijateljstva u kojemu se ostvaruju. Da bi susret bio odgojan, zahtijeva trajno i produbljeno zanimanje koje vodi k osobnom poznavanju pojedinaca.

Riječ je o razboritoj i ljubaznoj pozornosti prema teznjama, vrijednosnim prosudbama, uvjetovanostima, životnim situacijama, uzorima u nekom okruženju, napetostima, zahtjevima, kolektivnim prijedlozima.

Potrebno je uočiti prijeku potrebu formiranja savjesti, obiteljskog, društvenog i političkog osjećaja, sazrijevanja u ljubavi u kršćanskom viđenju spolnosti, kritičkoj sposobnosti i ispravnoj prilagodljivosti u razvoju dobi i mentaliteta, uvijek u jasnoj svijesti da mladost nije samo neki prijelazni trenutak nego stvarno vrijeme milosti za izgradnju osobnosti.²⁴

3. VJERNOST PREVENTIVNOM SUSTAVU

Osjećajući se duboko i kritički uključeni u antropološki obrat koji živimo i koji mladi ponajviše upoznaju ne razmišljajući, ukratko ćemo spomenuti samo neke uvjete koji pomažu da se bude vjeran onomu što je don Bosco ostavio u nasljeđe salezijancima.

3.1. *U odgoju valja biti solidaran s mladima*

Kod don Bosca je temeljno metodološko načelo kako bi se djelovalo kao »umjetnik« u odgoju bila »ljubaznost«. Preventivni sustav uključuje mistiku pastoralne ljubavi

i i askezu ljubavnosti. Pedagoška ljubav nije samo pojedinačna ljubav svakog salezijanca, nego mora biti i obilježje mjesne zajednice, jer je ona u konačnici prvi subjekt našega poslanja. Stoga je temeljni uvjet za uspjeh novoga odgoja da svaka odgojna zajednica doista bude *znak vjere i obiteljsko okruženje* kako bi postala *središte zajedništva i sudjelovanja*.²⁵

Poziv da se pođe k mladima »prva je i temeljna odgojna prijevka potreba«²⁶. Drago nam je prisjetiti se divnih riječi koje je don Bosco uputio mladima: »Imajte na umu da sam ja u svemu što jesam, potpuno za vas, danju i noću, ujutro i uvečer, u bilo koje vrijeme. Ne želim ništa drugo nego osigurati vaš moralni, intelektualni i fizički napredak.«²⁷ I još: »Za vas učim, za vas radim, za vas živim i za vas sam spreman dati i svoj život.«²⁸

Don Boscovo iskustvo s Dominikom Savijem, Mihovilom Magoneom i Franjom Besuccom prihvatljivo je i poticajno i za nas danas. Vodilo ga je uvjerenje o prvenstvu osobe mladih; prema tome, bitne vrijednosti njihove slobode i važnosti njihova protagonizma. U skladnoj cjelovitosti osobe vidio je neophodno međusobno djelovanje između odgoja i evangelizacije; na slobodi je temeljio uvjerenje da odgojiteljevo djelo ne može zamijeniti djelo odgajanja, nego ga štoviše potaknuti i ojačati.

Taj odgojni sporazum više je nego ikada potreban danas, kad se okruženje obite-

²⁴ IVAN PAVAO DRUGI, *Iuvenum Patris*, br. 12.

²⁵ 23. OPĆI SABOR DON BOSCOVIH SALEZIJANACA, *Odgoj mladih u vjeri*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb 1991, br. 215-218.

²⁶ IVAN PAVAO DRUGI, *Otac i učitelj mladeži*, br. 14.

²⁷ *Memorie Biografiche di San Giovanni Bosco*, sv. VII, str. 503.

²⁸ *Konstitucije SDB*, čl. 14. Usp. don Domenico RUFFINO, *Cronache dell'Oratorio*, bilježnica br. 5, str. 10.

lji, škole, društva i župe ne podudara dovoljno s formativnim zahtjevima rasta mladih. Potrebno je, u konačnici, biti solidaran s mladima, zbog čega valja da »se uspne na njihova kola kao što je učinio đakon Filip; da se ušatorimo među njima«²⁹ što nas osposobljava za postizanje »konstruktivne prisutnosti« u mjestima susreta mladih³⁰.

3.2. U odgoju valja postupati preventivno

Za don Bosca preventivnost je: »umijeće odgajanja u pozitivnom predlažući dobro u prikladnim i zanimljivim iskustvima, privlačnim zbog njihove plemenitosti i ljepote; umijeće koje čini da mladi rastu 'iznutra', naglašavajući unutarnju slobodu, boreći se protiv izvanjskih uvjetovanja i formalizama; umijeće zadobivanja srca mladih da bi ih se s radošću i zadovoljstvom oduševilo za dobro, ispravljajući zastranjenja i pripremajući ih za budućnost solidnim odgojem karaktera«³¹.

Riječ je o tome da se dođe onamo gdje se rađaju i ukorjenjuju ponašanja za razvoj osobnosti sposobne za odgovarajuće odluke i za razlučivanje zla kako se ne bi dopustilo da nas zavedu zastranjenja okruženja i sklonost strastima. U tom odgojnom djelu, koje prati srdačan i postojan suživot s mladima, istovremeno posreduju pedagogija i vjera.

U odgoju je osim toga potrebno ujediniti u jedinstven mlaz svjetla »razum« i »vjeru«, u kojoj posebnu ulogu ima interakcija između odgoja i evangelizacije i težnja kulture i evanđelja prema istome cilju. U taj kontekst uključuje se i posebna odgojna djelotvornost poznavanja i učestalosti sakramenata, posebice euharistije i pomirenja.

U odgoju je zatim potrebno biti domišljato pozoran kad je posrijedi slobodno vrijeme i iskustvo skupine, što su temeljne

sastavnice tradicionalne salezijanske pedagogije.³² Don Boscovo odgojno djelo obilježeno je oratorijanskom inicijativom. U toj odgojnoj praksi posebno vrijedno mjesto imaju skupine mladih sa svojom raznolikošću i izričajima; u njima se promiče međusobno priopćavanje i protagonizam.

Odgoj, napokon, mora voditi prema realizmu života. Jedno od obilježja don Boscove pedagogije je njegova praktičnost, tj. valja da se mladi osposobe za konkretan život, bilo društveni bilo crkveni. U odgojnoj praksi teorija nije dovoljna. S formacijom uma i srca valja ujediniti stjecanje sposobnosti za djelovanje i uspostavljanje odnosa, duh inicijative, iskrenu sposobnost za velike i male žrtve, osobnu naklonost za rad s osjećajem odgovornosti, učenje službi i vještina, ukoliko, uvježbavanje za realizam postojanja s rastućim smislom za ozbiljnost i suradnju. Sve to za formiranje mladog čovjeka koji je »pošten građanin«, što je popraćeno i njegovanjem pozitivnih stavova prema zajedništvu i sudjelovanju u nastojanju crkvene zajednice (udruženja, skupine, apostolsko služenje).

4. DUHOVNOST I ODGOJ

23. opći sabor salezijanaca potvrdio je da je odgoj »posebno vrijedno mjesto na-

²⁹ J. VECCHI, *Strenna 1997. Con lo sguardo fisso in Gesù, primogenito di molti fratelli, aiutiamo i giovani ad accoglierlo nella fede*, Istituto Figlie di Maria Ausiliatrice, Roma 1997, str. 22. Svi moramo biti nositelji Isusovih »salezijanskih ikona«, piše nadalje don Vecchi obračunajući se Salezijanskoj obitelji, budući da one »nadahnjuju našu duhovnost i uobličuju našu pedagogiju«. »Ikone« koje on predlaže su sljedeće: »Isus Dobri Pastir«, »Isus prijatelj mladih« i »Isus novi čovjek«, usp. str. 18-20.

³⁰ P. BRAIDO, »Prevenire« *ieri e oggi con don Bosco*, str. 304-312.

³¹ IVAN PAVAO DRUGI, *Otac i učitelj mladeži*, br. 8.

³² 23. OPĆI SABOR, *Odgajati mlade u vjeri*, br. 274.

šeg susreta s Bogom³³, a to uključuje i posebnu apostolsku duhovnost, koja je istovremeno pastoralna i odgojna:

»U ovom pismu drago mi je promatrati don Bosca posebno kroz činjenicu da on ostvaruje svoju osobnu svetost pomoću odgojnog zalaganja koje živi revno i s apostolskim srcem, i istovremeno zna predložiti svetost kao stvarni cilj svoje pedagogije. Upravo takva razmjena između 'odgoja' i 'svetosti' jest karakterističan vid njegova lika: on je 'odgojitelj svetac', nadahnjuje se na 'svetom uzoru' – Franji Saleškom, učenik je 'svetog duhovnog učitelja' – Josipa Cafassa, zna oblikovati među svojim mladićima 'svetog odgajnika' – Dominika Savija.³⁴

Preventivni sustav, podsjećaju salezijske Konstitucije, jest »duhovno i odgojno iskustvo« – koje nam je don Bosco predao – »kao način življenja i rada za naviještanje evanđelja i spašavanja mladih s njima i po njima. Taj sustav prožima naše odnose s Bogom, naše međuljudske odnose i život u zajednici, življenjem ljubavi koja zna potaknuti na uzvrat ljubavlju.«³⁵

Odgojno djelovanje prema preventivnom sustavu zahtijeva da se suživotu s mladima posveti velik prostor i odgovarajuće vrijeme. To zahtijeva srce ispunjeno »pastoralnom ljubavlju« i um bogat »pedagoškim razumijevanjem«, duhovnu i odgojnu solidarnost koju se živi u svakodnevnim trenucima kao i u teškim, kritičnim i zanosnim trenucima, zbog čega je potrebno formirati se po duhovnosti koja ne odvaja vlastito postojanje od vlastita djelovanja, koja nikada ne odvaja evangelizacijsku nakanu od odgojne i obratno, te vezuje rast u svetosti s kvalificiranom pedagoškom djelatnošću. Doista, za mlade su formulirani »proglasi« i prijedlozi, a 23. opći sabor je

govorio o duhovnosti svakodnevice, duhovnosti radosti i optimizma, duhovnosti prijateljstva s Gospodinom Isusom, duhovnosti crkvenog zajedništva i duhovnosti odgovorna služenja.³⁶ U novije je vrijeme 24. opći sabor nastojao istaknuti ono što salezijance bolje i više potiče da svoje apostolsko služenje podijele zajedno s laicima koji se zalažu u odgoju: ljubav koja u obliku pastoralne djelatne ljubavi daje prednost mladima, posebice najsiromašnijima³⁷; kvaliteta odgojnog susreta i obiteljski duh³⁸; svakodnevice koja se sastoji od dužnosti, odnosa, profesionalnosti koje se živi u Božjoj prisutnosti³⁹; odgojna praksa preventivnog sustava⁴⁰ koja se neprekidno obnavlja; zalaganje za Crkvu i za svijet koje je pokretano nadahnućem *da mihi animas*⁴¹, koje »je sebedarje koje oživljava sveukupno postojanje – djelatnost i strpljivost«⁴².

5. DANAŠNJE ODGOJNE I DRUŠTVENE PERSPEKTIVE PREVENTIVNOG SUSTAVA

Nakon don Bosca dvije programatske perspektive, odgojna i društvena, zbivaju

³³ *Isto*, br. 95.

³⁴ IVAN PAVAO DRUGI, *Otac i učitelj mladeži*, br. 5.

³⁵ *Konstitucije SDB*, br. 20.

³⁶ *Odgojati mlade u vjeri*, br. 158-180 (*Salezijanska omladinska duhovnost*). Vrlo je zanimljivo i ponovno čitanje evanđeoskih blaženstava za omladinsku duhovnost. Usp. E. VIGANÒ, *Strenna 1985. Le Beatitudini evangeliche*, Figlie Maria Ausiliatrice, Roma 1985. Usp. također: *Il Movimento Giovanile Salesiano come espressione della spiritualità giovanile salesiana*, SDB, Roma 1993.

³⁷ Usp. 24. opći sabor, br. 89-90.

³⁸ *Isto*, br. 91.

³⁹ *Isto*, br. 97-98.

⁴⁰ *Isto*, br. 99.

⁴¹ *Isto*, br. 94.

⁴² J. VECCHI, *Strenna 1996. Il «da mihi animas» è il dono di sé che vivifica tutta l'esistenza: quella dell'attività e quella della pazienza*, Figlie Maria Ausiliatrice, Roma 1996.

se s izmjeničnom srećom: pedagoška i duhovna utvrđuje se više unutar Salezijanske družbe, potpomognuta *Salezijanskim vjesnikom* i drugim javnim očitovanjima kao što su kongresi salezijanskih suradnika i kongresi blagdanskih oratorija i vjeronauka; ona koja je izrazitije društvena u vanjskim okruženjima.⁴³

5.1. *Odgojna dimenzija*

Danas se iznova ističe izvorna asistencijska i društvena vrijednost preventivnog sustava zajedno s odgojnom, pastoralnom i preodgojnom dimenzijom, što je potaknuto nadasve dubokim preobražajima u društvu, koje se predstavlja kao »složeno društvo«, s raščlanjenijom fenomenologijom »svijeta mladih«, a posebice onih koje je don Bosco zvao »siromašni i napušteni, ugroženi i opasni«, te vrlo problematična s obzirom na pojam odgoja i preodgoja pa prema tome i prevencije i represije.⁴⁴

Mladi pogodeni odbacivanjem na rub ili ekonomskim, društvenim i kulturalnim, ili afektivnim, moralnim i duhovnim »siromaštvom«, ili pak nagomilavanjem tih oblika siromaštva, kao što se često događa u zemljama Trećega svijeta i u velikim gradovima razvijenih zemalja⁴⁵, navode na vrednovanje svih mogućnosti koje se kriju u don Boscovoj poruci, u njegovom preventivnom sustavu kako bi se odgovorilo na iščekivanja mladih bez isključivosti. Don Vecchi piše:

»Siromaštvo i rubnost nisu tek pojave ekonomske naravi, nego stvarnost koja dotiče savjest ljudi i izaziva mentalitet društva. Odgoj je dakle temeljni element u pogledu njihove prevencije i njihova nadvladavanja te je vrlo karakterističan i osobit doprinos koji mi, kao salezijanci, možemo dati. Odgajati znači prihvatiti, ponovno dati riječ i razumjeti. Znači pomagati pojedincima

da nađu sami sebe; pratiti ih strpljivo na njihovu putu ponovnog prihvaćanja vrednota i stjecanja povjerenja u sebe. Uključuje nastojanje oko ponovnog pronalaženja motiva za život. Sustavno poučavanje je važno u vidu prevencije i nadvladavanja siromaštva i nesnalaženja, ali samo uz uvjet da nas to vodi prema susretu s čitavom osobom; institucionalna anonimnost ili samo njezin doprinos poznavanju ne ostvaruje ciljeve odgoja. Odgoj danas traži od nas obnovljenu sposobnost dijaloga, ali i ponude. Treba doći do osoba i onoga što dovodi u pitanje ili izaziva njihov život; treba uvoditi u iskustvo koje će pomoći da shvate smisao svakodnevnog zalaganja, ići prema ponudi bogatoj interesima i čvrsto ukorijenjenoj u onome što je temeljno i što, dok pruža temeljna pomagala za stjecanje sredstava za život, osposobljava za djelovanje kao odgovornih subjekata u svim okolnostima.«⁴⁶

Za odgojitelje je riječ o tome da budu bliže mladima i da dopuste njihov razvoj, da idu zajedno s njima i po prašnjavim putevima, da toleriraju nepovjerenje mladih prema odraslima, da preuzmu vlastitu odgovornost i da budu suodgovorni s mladima, da bolje i kritički upoznaju izvor ili izvore preventivnog sustava. Suživot s djecom i mladima postao je složeno polje rada za odgojitelje, pedagoge i dobrovoljce. Odgojno zalaganje sve se više proširuje, a naše je zadaće sve teže kontrolirati, posebice u društvu koje se definira postmodernim:

⁴³ P. BRAIDO, »*Poveri e abbandonati, pericolanti e pericolosi*«, str. 203-233.

⁴⁴ *Isto*, str. 233-236.

⁴⁵ 20. POSEBNI OPĆI SABOR (1971-1972), Rim 1972, br. 36-40, 40-43, 71, 130-131.

⁴⁶ J. VECCHI, »*Vidje silan svijet i sažali mu se*«. *Novi oblici siromaštva, salezijansko poslanje i znakovitost*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb 1997, str. 39.

»Poziv odgoja koji vrše kršćani, pojedinci ili ustanove, jest zadovoljavanje čuvstvenih, intelektualnih, etičkih i duhovnih potreba, koje se u promijenjenom okruženju predstavljaju u raznim oblicima i izričajima. Dubina i unutarnja snaga koje proizlaze iz uravnoteženog čuvstvenog odgoja u mladom čovjeku potiču životnu radost, pripravlja ga na korištenje osobne slobode, okrepljuju njegovo povjerenje i njegovu odgovornost u djelovanju te potiču njegovo otvaranje zbog dubokih razloga nade. U postmodernom društvu kršćansko odgojno poslanje iznova dobiva smisao pod uvjetom da ima muškaraca i žena, ustanova i ustroja sposobnih promisliti njihovu zadaću i prevesti je u praksu.«⁴⁷

Ako odgajati znači »prihvatiti, ponovno dati riječ i shvatiti«, potrebno je poznavati društvenu problematiku našeg vremena.

5.2. Društvena pitanja danas

Nekoć su to bili dvorište, crkva, omladinski centri, danas su to razne vrste škola, odgojne i terapijske ustanove, zajednice za prihvata dječaka i mladića u nevolji, prevencija ovisnosti o drogama, savjetovališta, humanitarno pomaganje mladima koji žive na ulici, centri za izbjeglice u kojima je velik broj djece i mladih, mladenačke nevolje općenito i globalizacija.⁴⁸ Don Vecchi je 1997. ovako izrazio goruće društvene potrebe koje su tražile odgovor odgoja:

»U odgoju se pokazuju neke hitnosti. 23. opći sabor naglasio je povezanost tema život – ljubav – savjest – solidarnost, kao izazov našem radu pa i samoj evangelizaciji.⁴⁹ Smatrao je jednim od vidova o kojima treba voditi računa u svakom našem odgojnom programu, a naznačio je i

glavne ciljeve: pomoću odnosa ukorijeniti uvjerenja i iskustva o *vrijednosti osobe* i njezinoj nepovredivosti, koja je iznad materijalnih dobara i svake strukture i organizacije, kako bi se osposobila za samostalne izbore pred teškim mehanizmima manipulacije i ispravno vrednovanje nehumanih situacija; pomoći mladima da *primjereno upoznaju složenu kulturalnu i društveno-političku stvarnost*, polazeći od one najbliže i svakodnevnice, da bi došli do ustanova i društveno-ekonomskih modela koji vrše odlučujući utjecaj na opće dobro; *uključiti mlade*, one iz siromašnih sredina i one iz sredina blagostanja, u inicijative koje zahtijevaju solidarnost, kako bi naučili preuzeti patnje drugoga i surađivati kako bi ih se nadvladalo.

Spomenuti program je djelotvorna prevencija ovisnosti i negativnih poticaja, daje upute za hod ozdravljenja i istodobno zahtijeva uključivanje onih mladih koji su ostali slobodni ili su uspjeli nadvladati rizike različitih oblika siromaštva. Na nama je da ga pretvorimo u svakodnevne geste.«⁵⁰

⁴⁷ J. SCHEPENS, »Cristiani impegnati nell'educazione in una società postcristiana«, u: P. CAVAGLIÀ i dr. (ur.), *Donna e umanizzazione della cultura alle soglie del terzo millennio*, str. 271-272.

⁴⁸ Usp. VOLONTARIATO INTERNAZIONALE PER LO SVILUPPO, *Ragazzi di strada*. Meeting Internazionale, Roma 7-11 dicembre 1998, Roma 1999; M. BORSI i dr. (ur.), *Strade verso casa. Sistema preventivo e situazioni di disagio*. Atti del seminario di Studio promosso dagli Ambiti per la Pastorale giovanile e per la Famiglia salesiana, FMA, Roma 1-8 marzo 1999, LAS, Roma 1999; F. MOTTO, »Non abbiamo fatto che il nostro dovere«. *Salesiani di Roma e del Lazio durante l'occupazione tedesca (1943-1944)*, LAS, Roma 2000; F. CASELLA, *Disagio giovanile, globalizzazione e educazione*, u: »Ricerca di Senso« 1(2003)2, 179-191.

⁴⁹ Usp. *Odgajati mlade u vjeri*, br. 182-214.

⁵⁰ J. VECCHI, »Vidje silan svijet i sažali mu se«, str. 39-40.

Ponovno oživiti danas put odgoja za »siromašne« i »napuštene«, »ugrožene« i »opasne« mlade, jest hitna zadaća koju je don Vecchi osobno, gotovo kao svoju duhovnu oporuku, ostavio odgojiteljima, ukazujući na neka posebna područja njenoga ostvarivanja:

»Misijski duh određuje naš sveukupni pastoral: mi smo evangelizatori mladih i puka. Naš najdraži put jest odgoj. Kad je don Cafasso ostavio don Bosca u Torinu, nije ga spriječio da misionari. Učinio ga je izvornim misionarom po žestini, posebnom području i stilu. Oni koji kreću u misije znak su jakog poticaja za cijelo tijelo koje živi prema jednom jedinstvenom duhu. [...] Danas postoje djeca-radnici, djeca-vojnici, djeca iskorištavana i izložena turističkom seksu, djeca koja ne poznaju Isusa, djeca ulice i mladi koji moraju u potpunosti razvijati milost koju im je Gospodin dao kao Dominiku Saviju. Neku djecu nasreću zbrinjavaju redovničke, pastoralne i civilne službe; mnoga su, međutim, prepuštena sama sebi i bez ičije su pomoći. [...] Misijski duh može se razvijati u školi ili u oratoriju. On nije različit od žara onog *da mihi animas*. Za članove Salezijanske obitelji oni su 'misijske zemlje koje su se uvukle u naš život'. Obitelj: poznati su nam njezini ljudski i etički problemi, način na koji se ona poima, pitanja koja se odnose na njezin život; poznati su nam i osjećajni problemi kao i priprema za brak, mogućnosti i uvjeti u kojima se odgajaju djeca. Obitelj je dio svakodnevice u kojoj se odražava praksa preventivnog sustava, pa tako i salezijanskog duha. Neka skupine Salezijanske obitelji već su izrazile inicijative koje naglašavaju njezinu važnost. Danas, u fazi nove evangelizacije, obitelj se počela promatrati

u okviru građanskog prava, što izaziva preveliku zategnutost između humanističko-biblijske ponude s tisućgodšnjim iskustvom i neutemeljenih opredjeljenja pred kojima obitelj ima potrebu ne samo za tihim svjedočenjem nego i javnim očitovanjem i podrškom.

Drugo područje našeg misionarenja jest odgoj i, unutar njega, mladenačka marginalizacija. Nije riječ samo o izvanjskom odgoju nego i o odgoju kao promicateljskom odnosu koji treba unapređivati vrednote, planove, vizije, izglede po mjeri čovjeka. U mnogim krajevima javlja se individualističko slobodoumno pomodarstvo i pomanjkanje uporišta zbog mišljenja za koje ne kažemo da je loše, nego da je bez ikakve istine koju bi se moglo nazvati istinom u pravom smislu riječi.

Tu je zatim društvena sredina, posebno ona neposredna. U njoj se stječu, ukrštavaju i temelje ljudske osobine usvojene na najrazličitije načine: religiozne, društvene i one od javne odgovornosti. Svaka od njih nudi prostor za susrete, dijalog, riječ, razumijevanje, da bi se spoznao dar koji nam je došao s Isusom Kristom.«⁵¹

Put evangelizacije, kao potpuno predanje, ne može ne zanimati i kultura, molitva, ekonomska pomoć, suradnja u djelovanju i posebice volontarijat.⁵²

5.3. *Odgojitelji: osobe koje su prisutne onda kad ih mladi trebaju*

Prisjetimo li se prvih don Boscovih susreta s mladima, dobiva se konkretna

⁵¹ J. VECCHI, *Krist – dar za sve*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb 2001, str. 14-16. ISTI, *Globalizzazione. Crocevia della carità educativa*. Colloquio con Vittorio Chiari, SEI, Torino 2002.

⁵² J. VECCHI, *Krist – dar za sve*, str. 17-19.

ideja o onome što je on razumijevao pod prevencijom. Posljedično tome, želi li se pomoći mladima primjenjujući preventivni sustav, potrebne su osobe koje su prisutne kad su potrebne, koje idu ususret mladom čovjeku poput oca koji mu oprašta ili majke koja ga ljubi, koji gledaju u oči kad se govori s njima, koji nisu slijepi, gluhi ili nijemi kad je posrijedi osnovna stvarnost, koji prenose Isusovu poruku posredstvom srca koje dopušta da ga se pokrene, posredstvom ušiju koje slušaju i znaju razumjeti, posredstvom ruku koje hvataju i podržavaju, posredstvom nogu koje se prilagođuju koraku mladog čovjeka. Preventivni sustav, shvaćen kao pomoć mladom čovjeku koji raste, obuhvaća mnogo više od odgoja u općenitom smislu riječi.

Želimo pomoći mladom čovjeku da prepozna i ostvari smisao svoga života, tako da bude sposoban prihvatiti svoj život kao poziv. Don Bosco nam je pokazao da je moguće poštivati svaku osobu i da je potrebno štiti njezino osobno dostojanstvo. Danas, kad se nastoji manipulirati genima kako bi se dobilo ljudska bića bez mana, don Bosco nas poziva da odlučno zauzmemo stav: »Uvijek sam djelovao u skladu s planom koji mi je Bog objavio: to je jedini cilj radi kojega sam radio. To je razlog zbog kojega se nisam dao zaplašiti u poteškoćama, progonima i velikim nevoljama: Bog mi je bio uvijek blizu.«

Povezano s raznolikošću zahtjeva mladih povećava se i broj teoretskih projekata. Temeljni element projekata, za one koji se nadahnjuju na don Boscovom odgojnom modelu, mora uvijek biti postavljanje u središte pozornosti prije svega mladog čovjeka. Za odgojitelje bitni su sposobnost da do kraja razviju traženu stručnu ulogu, sposobnost razmišljanja, sposobnost korištenja vlastitih pa i proturječnih iskustava te napokon sposobnost podnošenja nape-

tosti i suprotnosti. Uz nužno kritičko razmišljanje odgojitelja o vlastitim razlozima djelovanja na pedagoškom, asistencijskom i društvenom području, praksa utemeljena na evanđelju (vjera) zahtijeva sučeljavanje s ljudskom problematikom.

Krist nije kritizirao, nego je posvetio vrijeme osobama i prenio im svoju dobrotivost i samilost. Želimo li razumjeti današnje mlade, moramo prihvatiti dijalektičko sučeljavanje s njihovim svijetom i to će nas sigurno umoriti, a ponekad i do kraja iscrpiti, kao što se dogodilo don Boscu. Upravo tada pokazat ćemo živimo li intimno salezijanski duh.⁵³

5.4. *Zajedno s mladima*

Obraćajući se mladima Ivan Pavao II, u povodu *XV. svjetskog dana mladih*, ohrabrio ih je ne samo da razvijaju svoju osobnu vjeru u Isusa Krista nego i da je konkretno svjedoče u svakodnevnom životu te se stoga založe za istinsko oslobođenje čovjeka:

»Dragi mladi, je li teško vjerovati u takav svijet? Je li u dvijetisućitoj godini teško vjerovati? Da! Teško je. Ne treba to sakrivati! Teško je, ali je milošću Božjom to moguće, kao što je Isus protumačio Petru: 'To ti ne objavi tijelo i krv, nego Otac moj, koji je na nebesima' (Mt 16, 17). Večeras ću vam predati Evanđelje. To je dar koji vam papa daruje ovoga nezaboravnoga bdijenja. Riječ koju sadrži je Isusova riječ. Bude li li slušali u šutnji, u molitvi, dopuštajući da vam u vašem životu u razumijevanju te riječi pomogne mudar savjet vaših svećenika i odgojitelja, susrest ćete Krista i slijediti ga, zalažući se u svom

⁵³ J.-P. MULLER, »Il Sistema preventivo e l'orientamento a Cristo«, u: *Gesù Cristo*. Atti della XIX Settimana di Spiritualità della Famiglia Salesiana, Roma 1997, str. 299-314.

životu dan za danom za njega! Zapravo je Isus taj koga tražite kad sanjate o sreći; on je onaj koji vas čeka kad vas ništa od onoga što nalazite ne zadovoljava; on je ljepota koja vas toliko privlači; on vas izaziva onom žeđu za radikalnošću koja vam ne dopušta da se prilagodite kompromisu; on je onaj koji vas potiče da skinete maske koje život čine lažnim; on je onaj koji čita u vašim srcima najistinskije odluke koje bi drugi htjeli ugasiti. Isus je onaj koji u vama potiče želju da nešto učinite od svoga života, želju da slijedite ideal, nastojanje da ne dopustite da vas proguta osrednjost, hrabrost da se ponizno i ustrajno zalozite kako biste poboljšali sami sebe i društvo, učinivši ga ljudskijim i bratskijim. Dragi mladi, u tim plemenitim zadacima niste sami. S vama su vaše obitelji, vaše zajednice, vaši svećenici i odgojitelji, toliki među vama koji se u skrivenosti ne umaraju od ljubavi prema Kristu i vjere u Njega. Mnogo je onih koji se poput vas bore i Gospodinovom milošću pobjeđuju! [...] Dragi prijatelji, vidim u vama 'straže jutarnje' (usp. Iz 21,11-12) u ovu zoru trećega tisućljeća. Za vrijeme stoljeća koje završava, mladi poput vas bili su pozivani na ogromna okupljanja kako bi naučili mrziti, bili su slani da se bore jedni protiv drugih. Različiti sekularizirani mesijanizmi, koji su pokušali zamijeniti kršćansku nadu, kasnije su se pokazali kao istinski pakao. Danas ste ovdje okupljeni kako biste potvrdili da u novom stoljeću nećete pristati biti sredstva nasilja i uništavanja; branit ćete mir, plaćajući i osobno bude li potrebno. Vi se nećete pomiriti sa svijetom u kojemu drugi ljudi umiru od gladi, ostaju nepismeni, nedostaje im posao. Branit ćete život u svakom trenutku zemaljskoga

razvoja, nastojat ćete svom svojom snagom da ova zemlja bude sve više mjesto na kojemu mogu svi stanovati.⁵⁴

Uzvišeni ideali koje je Ivan Pavao II predložio mladima na početku ovoga novoga stoljeća (ne pristajati biti sredstva nasilja i razaranja; braniti mir, plaćajući i osobno ako je potrebno; ne suobličiti se svijetu u kojemu druga ljudska bića umiru od gladi, ostaju nepismeni, nemaju posao; braniti život u svakom trenutku svoga zemaljskog razvoja; svim se silama zauzimati da ova zemlja bude sve više mjesto na kojemu mogu svi stanovati) zahtijevaju da uz mlade budu prisutne obitelji, zajednice, odgojitelji općenito, kako ih ne bi ostavili same i kako bi ih podržavali u trenucima poteškoća i hrabrih izbora.

6. OTVORENI ZAKLJUČAK: MNOGOSTRUKA ZNAČENJA »PREVENIRANJA« DANAS

Zaključujemo ova razmišljanja tekstem koji nas poziva, pred složenim svijetom mladih, da se otvorimo mnogostруким značenjima preveniranja danas: »Od promatranja 'najsiriomašnijih' i 'najugroženijih mladih' [don Bosco] vrlo brzo [prelazi] na tvrdnju i uvjerenje da svi mladi kao takvi, ne odrasli, ne autonomni, ovisni, u određenom smislu 'na milost i nemilost' društva (ili bez građanskoga društva, 'divljaci'), jesu na neki način potencijalno 'napušteni' i 'ugroženi', jer su posvuda, počevši od teoretski najpouzdanijeg okruženja, a to je

⁵⁴ IVAN PAVAO II, *XV svjetski dan mladih, Rim, 19. kolovoza 2000.* Vrlo znakovita po izazovima koje predlaže Crkvi, obiteljima, svećenicima, odgojiteljima i drugima, kao plod Jubileja, je i apostolska pobudnica, *Novo Milenio ineunte*, koju je papa potpisao 6. siječnja 2001. na Trgu svetoga Petra.

obitelj, izloženi spletkarenju, nemaru, napuštanju, fizičkoj ili moralnoj neraspodjivosti, nedostatnosti. Za sve će stoga na razne načine odgoj moći značiti prevenirati, u svim mogućim značenjima; prevenirati će u svoje vrijeme značiti spasiti, ponovno izgraditi, preodgojiti, popraviti

pa čak i 'spriječiti', ako bi se to pokazalo terapijski plodnim. Ako zrno pšenice ne umre...«⁵⁵.

⁵⁵ P. BRAIDO, »*Poveri e abbandonati, pericolanti e pericolosi*«, str. 236.